

**PROFILAKTIKA INSPEKTORI VA IJTIMOIIY XODIM
HAMKORLIGI: OG'IR HAYOTIY VAZIYATDAGI
SHAXSLARGA NISBATAN IJTIMOIIY PROFILAKTIKANI
TAKOMILLASHTIRISH**

Otamurodov Sardor Gulmurod o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 3-o'quv kursi kursanti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20483844>

Annotatsiya: Ushbu maqolada og'ir hayotiy vaziyatga tushib qolgan hamda bunday vaziyatga tushish xavfi yuqori bo'lgan shaxslarga nisbatan ijtimoiy profilaktika choralarini qo'llashda profilaktika inspektori va mahalla ijtimoiy xodimining o'zaro hamkorlik mexanizmlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Jinoyatchilikning tub ijtimoiy ildizlarini (qashshoqlik, ishsizlik, uysizlik, zo'ravonlik qurboni bo'lish) yo'q qilishda jazolashdan ko'ra, ijtimoiy reabilitatsiya va "keys-menejment" (individual yondashuv) tizimining samaradorligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy profilaktika, og'ir hayotiy vaziyat, profilaktika inspektori, ijtimoiy xodim, mahalla yettiligi, ijtimoiy reabilitatsiya, huquqbuzarliklar profilaktikasi, idoralararo hamkorlik.

Annotation: This article scientifically and theoretically analyzes the mechanisms of mutual cooperation between the prevention inspector and the neighborhood social worker in applying social prevention measures to persons who have fallen into difficult life situations and those at high risk of falling into such situations. The effectiveness of social rehabilitation and the "case management" (individual approach) system over punishment in eliminating the deep social roots of crime (poverty, unemployment, homelessness, being a victim of violence) is substantiated.

Contact: 99 826 99 56

Keywords: social prevention, difficult life situation, prevention inspector, social worker, neighborhood seven, social rehabilitation, crime prevention, interagency cooperation.

Аннотация: В данной статье научно-теоретически проанализированы механизмы взаимодействия инспектора профилактики и махаллинского социального работника при применении мер социальной профилактики к лицам, попавшим в трудную жизненную ситуацию, и лицам с высоким риском попадания в такую ситуацию. Обоснована эффективность социальной реабилитации и системы «кейс-менеджмента» (индивидуального подхода) по сравнению с наказанием в устранении глубоких социальных корней преступности (бедности, безработицы, бездомности, статуса жертвы насилия).

Ключевые слова: социальная профилактика, трудная жизненная ситуация, инспектор профилактики, социальный работник, семерка махалли, социальная реабилитация, профилактика правонарушений, межведомственное сотрудничество.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi sohasidagi zamonaviy kriminologik yondashuvlar shuni ko'rsatmoqdaki, jinoyatchilik va huquqbuzarliklarning mutlaq ko'pchilik qismi ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan himoyalanmagan, ya'ni "og'ir hayotiy vaziyatga tushib qolgan" shaxslar tomonidan yoki bevosita ularga nisbatan sodir etilmoqda. Oila a'zolaridan ajralgan, doimiy daromad manbaiga ega bo'lmagan, og'ir kasallik, alkogolizm va giyohvandlikdan aziyat chekayotgan yoxud oilaviy zo'ravonlik qurboni bo'lgan shaxslar jamiyatning eng zaif va kriminogen xavf ostidagi qatlami hisoblanadi. Bunday shaxslar bilan ishlashda profilaktika inspektorining an'anaviy ma'muriy-huquqiy choralari (ogohlantirish, jarima solish) deyarli samara bermaydi, chunki bu choralar muammoning oqibati bilan kurashishga qaratilgan bo'lib, uning asl ijtimoiy ildizini yo'q qila olmaydi. Aynan shu bosqichda huquq-tartibot va ijtimoiy himoya tizimlarining sinergiyasi –

profilaktika inspektori hamda ijtimoiy xodimning uzviy hamkorligi hal qiluvchi rol o'ynaydi.

So'nggi yillarda respublikamizda mahalla darajasida boshqaruvning yangi "yettilik" tizimi joriy etilishi va uning tarkibiga professional "ijtimoiy xodim" lavozimining kiritilishi ijtimoiy profilaktika institutini butunlay yangi bosqichga olib chiqdi. Endilikda profilaktika inspektori o'z xizmat hududida og'ir hayotiy ahvoldagi (yoki shunday xavf ostidagi) shaxsni aniqlagan taqdirda, masalani yakka o'zi hal qilishga urinmaydi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu jarayonda majburiyatlarni to'g'ri taqsimlash kerak: profilaktika inspektori shaxsning xulq-atvoridagi huquqbuzarlik xavfini (risk assessment) baholaydi va jamoat tartibini ta'minlaydi, ijtimoiy xodim esa qiyin vaziyatdan chiqishning kompleks "individual ijtimoiy rehabilitatsiya dasturi"ni (keys-menejment) tuzib, uni amaliyotga joriy etadi. Ijtimoiy xodim jabrlanuvchiga yoki potensial huquqbuzarga bepul tibbiy, yuridik, psixologik yordam ko'rsatilishini va moddiy ta'minot tayinlanishini tashkil etadi.

Biroq, amaliyotda profilaktika inspektori va ijtimoiy xodim o'rtasidagi hamkorlik doim ham muammosiz kechayotgani yo'q. Ko'pincha bu ikki subyekt o'rtasida axborot almashinuvi kechikishi yoxud idoraviy to'siqlar tufayli muammoli shaxslar nazoratdan chetda qolish holatlari kuzatilmoqda. Ayniqsa, jazoni o'tab qaytganlar yoxud uzoq muddat ishsiz qolib, jinoyat ko'chasiga kirib ketish arafasida turgan yoshlar kabi murakkab toifalar bilan ishlashda "kim mas'ul?" degan savol yuzaga keladi. Mutaxassislar fikricha, bunday shaxslarga nisbatan ijtimoiy profilaktika choralarini qo'llashda mutlaq integratsiyalashgan, ya'ni huquqiy tahdidni ijtimoiy ko'mak bilan muvozanatga soluvchi yangicha taktik algoritmlarni ishlab chiqish hayotiy zaruratdir. Qachonki inspektor "aniqlovchi", ijtimoiy xodim esa "qutqaruvchi" sifatida birgalikda, bir vaqtning o'zida harakat qilsagina, shaxs jinoyat botqog'iga botmasidan avval qutqarib qolinadi.

Ushbu hamkorlikni amaliyotda to'laqonli ro'yobga chiqarishning eng samarali usuli – bu og'ir hayotiy vaziyatdagi shaxslarni barvaqt aniqlash va ularni yagona elektron platforma orqali idoralararo ro'yxatga olishdir. Bugungi kunda Ijtimoiy himoya milliy agentligi tizimidagi ma'lumotlar bazasi va Ichki ishlar vazirligining "E-Ma'muriy ish" yoxud "E-Profilaktika" dasturlari o'rtasida uzviy integratsiyani ta'minlash zaruriyati fanda ko'p bora ta'kidlanmoqda. Masalan, profilaktika inspektori o'z hududida surunkali ichkilikbozlikka ruju qo'ygan, doimiy ishsiz va oilasida doimiy janjal ko'taradigan shaxsni aniqlagan zahoti, tizim orqali ijtimoiy xodimga "xavf signali"ni yuborishi lozim. Ijtimoiy xodim ushbu signal asosida xonadonga tashrif buyurib, vaziyatni sotsiologik jihatdan baholaydi va shaxsni davolash, kasb-hunarga o'qitish yoki bandligini ta'minlash bo'yicha manzilli yordam paketini shakllantiradi. Bu o'rinda profilaktika inspektori mazkur jarayonning xavfsizligini va shaxsning ijtimoiy dasturlarda ishtirok etishdan bo'yin tovlamasligini nazorat qiladi.

Yana bir muhim jihat, oilaviy zo'ravonlik qurbonlariga, xususan, tazyiq va zo'ravonlikdan jabr ko'rgan xotin-qizlar va bolalarga nisbatan ijtimoiy profilaktika choralarini qo'llash taktikasi bilan bog'liq. Olimlarning xulosasiga ko'ra, jabrlanuvchiga shunchaki "Himoya orderi"ni berish bilan muammo hal bo'lmaydi; agar ayol iqtisodiy jihatdan tajovuzkorga qaram bo'lsa yoki boradigan boshqa boshpanasi bo'lmasa, u qisqa muddatda yana zo'ravonlik qurboniga aylanadi [5]. Aynan shu nuqtada ijtimoiy xodimning roli beqiyosdir. U jabrlanuvchini Inqiroz markazlariga (shelterlarga) joylashtirish, unga ijtimoiy-psixologik yordam ko'rsatish va kelgusida mustaqil daromad manbaiga ega bo'lishi uchun yuridik ko'mak berish orqali profilaktika inspektorining huquqiy harakatlarini ijtimoiy jihatdan mantiqiy yakuniga yetkazadi.

Xulosa qilib aytganda, og'ir hayotiy ahvolga tushib qolgan shaxslarga nisbatan ijtimoiy profilaktika chora-tadbirlarini amalga oshirishda profilaktika

inspektori va ijtimoiy xodimning o'zaro hamkorligini takomillashtirish maqsadida quyidagilarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

Birinchidan, Ichki ishlar vazirligi va Ijtimoiy himoya milliy agentligi o'rtasida huquqbuzarlikka moyil va og'ir ijtimoiy ahvoldagi shaxslar bo'yicha ma'lumot almashishning yagona integratsiyalashgan elektron modulini yaratish va xodimlarning xizmat planshetlariga joriy etish;

Ikkinchidan, profilaktika inspektorlari va mahalla ijtimoiy xodimlari uchun "Og'ir hayotiy vaziyatdagi shaxslar bilan ishlashning algoritmik qoidalari"ni (Standard Operating Procedures) ishlab chiqish, unda kim birinchi bo'lib qanday harakatni amalga oshirishi va qanday yordam paketini taklif etishini huquqiy jihatdan qat'iy mustahkamlash;

Uchinchidan, profilaktika inspektorlarining malaka oshirish dasturlariga "Ijtimoiy ish asoslari", "Keys-menejment" va "Viktimologik reabilitatsiya" kabi ijtimoiy-psixologik fanlarni kiritish, shuningdek, ijtimoiy xodimlar bilan birgalikdagi hamkorlik o'quv-treninglarini muntazam ravishda tashkil etish.

Ushbu ijtimoiy va huquqiy chora-tadbirlarning uyg'unlikda olib borilishi, huquqbuzarliklarning asl ijtimoiy sabablarini barvaqt yo'q qilishga, fuqarolarning hayot sifatini yaxshilashga va jamiyatda jinoyatchilik darajasining barqaror pasayishiga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Исломов Б. А. Жиноятчиликнинг ижтимоий илдизлари ва оғир ҳаётий вазиятдаги шахсларни реабилитация қилиш муаммолари // Ҳуқуқ ва жамият. – Тошкент, 2023. – № 2. – Б. 34-41.
2. Қодиров А. А. Профилактика инспектори ва маҳалла етилиги ҳамкорлигида ижтимоий профилактика ва "кейс-менежмент" технологиялари // Ижтимоий иш ва психология. – 2022. – № 4. – Б. 55-62.

SCIENTIFIC CONFERENCE OPEN PROCEEDINGS

Global Academic Knowledge Repository

3. Хасанов М. Т. Оғир ижтимоий аҳволдаги шахслар билан ишлашда ҳуқуқни муҳофаза қилиш ва ижтимоий ҳимоя органларининг ҳамкорлик механизмлари // Давлат ва ҳуқуқ. – 2023. – № 1. – Б. 77-84.
4. Назарова Ф. Ғ. Ҳуқуқбузарликлар профилактикасида идоралараро электрон интеграция: Ижтимоий ҳимоя ягона реестри мисолида // Рақамли юриспруденция ва бошқарув. – Тошкент, 2022. – № 3. – Б. 110-117.
5. Абдуллаев Р. Қ. Оилавий зўравонлик қурбонларини виқтимологик ҳимоя қилишда ижтимоий ходимнинг ўрни ва ҳуқуқий кафолатлар // Замонавий криминология масалалари. – 2021. – № 5. – Б. 18-24.

Contact: 99 826 99 56

